

ТЕРИТОРІАЛЬНА НЕРІВНІСТЬ У ДОСТУПІ ДО БАЗОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН І ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

Голвазін Олег Миколайович

Актуальність дослідження обумовлена довгостроковими тенденціями зростання територіальної нерівності у доступі до базових послуг в Україні, що суттєво обмежує можливості для розвитку сільських поселень та невеликих міст. Мета статті – визначити характер та рівень таких територіальних диспропорцій.

Дослідження нерівності у доступі до послуг з охорони здоров'я та освіти в Україні засвідчило суттєвий рівень диспропорцій, що протягом останніх років має тенденцію до зростання. Найбільш вразливими у цьому сенсі малонаселені та сільські населені пункти, що віддалені від найближчих об'єктів соціальної інфраструктури більш як на 5 – 10 км. Для скорочення диспропорцій у доступі до базових послуг необхідна низка цілеспрямованих заходів державної політики, зокрема, формування цілісної системи державних стандартів і нормативів доступу до послуг, а також забезпечення умов для підвищення спроможності територіальних громад надавати послуги прийнятної якості шляхом різних типів та форм децентралізації.

Ключові слова: регіональний розвиток, територіальні диспропорції, добробут, доступ до послуг, освіта, охорона здоров'я.

Golvazin Oleg

TERRITORIAL INEQUALITIES IN ACCESS TO BASIC SERVICES IN UKRAINE: MODERN STATE AND WAYS OF OVERCOMING

The relevance of research is stipulated by long-run trends of growing territorial inequalities in access to basic services that severely limits the opportunities for development of rural settlements and small towns. The purpose of research consists in defining the nature and level of territorial disparities in access to basic services in Ukraine.

Research of inequality in access to health care and education services in Ukraine has shown significant level of disparities that tends to grow during last years. The most vulnerable to mentioned disparities are sparsely populated and remote rural areas where distance to closest object of social infrastructure can exceed 5 – 10 km.

To reduce disparities in access to basic services requires a number of targeted measures of public policy, including forming the holistic system of public standards of access to services, as well as ensuring conditions for increasing the capacity of territorial communities to provide services of adequate quality through different types and forms of decentralisation.

Keywords: regional development, territorial inequality, well-being, access to services, education, health care.

Просторовий розвиток завжди характеризується нерівномірністю розподілу економічної діяльності. Численні теорії та моделі описують

причини і фактори територіальної економічної концентрації та зростання ролі міст у соціально-економічному розвитку. Зазначені тенден-

ції є неминучими та невідворотними, що фактично унеможлиблює вирівнювання територій за економічними показниками. Водночас поглиблення територіальних диспропорцій часто супроводжується зростанням нерівності в умовах життя, що виявляється в обмеженому доступі населення і бізнесу до публічних і ринкових послуг та незадовільній якості цих послуг у місцях, віддалених від великих центрів економічної активності.

Проблематика територіального розвитку та його вимірів досліджується у працях багатьох зарубіжних учених: П. Кругмана, А. Родрігеса-Посе, А. Сена, Д. Стігліца, М. Сторпера та ін., а також експертів міжнародних організацій, таких як ОЕСР та Світовий банк. Значний внесок також зроблено вітчизняними дослідниками: С.О. Білою, З.С. Варналієм, Е.М. Лібановою, С.А. Романюком, В.І. Чужиковим та ін.

Разом із тим додаткового опрацювання потребують питання визначення сучасного стану і тенденцій територіальної нерівності у доступі до послуг в Україні з використанням сучасних підходів до її вимірювання.

Метою статті є визначення характеру та рівня територіальних диспропорцій у доступі до базових послуг в Україні.

У сучасній регіоналістиці просторовий розвиток визнається складним та багатовимірним процесом. Його розуміння не обмежується суто кількісними економічними характеристиками; значна увага також приділяється оцінюванню екологічних, соціальних, культурних аспектів, що визначають якість життя людини на певній території, рівень її добробуту.

Якість і доступність базових послуг посідають одне з центральних місць у низці досліджень з питань соціально-економічного розвитку та добробуту населення, зокрема, у звіті Комісії з вимірювання економічної діяльності та соціального прогресу під керівництвом Нобелівського лауреата Д. Стігліца [1]. Ідеї цього звіту розвинено експертами ОЕСР [2]. Доступ до послуг визначається ними як ключовий вимір людського добробуту. Значні диспропорції у доступності таких послуг, як транспорт, водопостачання, прибирання відходів, освіта, охорона здоров'я та інформаційно-комунікаційні технології, впливають на рівень життя людини.

Диспропорції у наданні базових публічних послуг у Європейському Союзі визначають як «несправедливі», що повинні бути суттєво зменшені шляхом політики соціальної і територіальної інтеграції [3]. Доступ до них є необхідною умовою проживання, за відсутності якої людина з великою ймовірністю мігрує у пошуках більш сприятливого життєвого середовища.

У звіті Світового банку «Новий погляд на економічну географію» 2009 р. велику увагу приділено питанням міграції населення до осередків високої економічної щільності та агломераційного зростання. Автори виділяють дві основні категорії чинників, що спонукають людину змінити місце проживання:

- можливість отримати більш високооплачувану роботу, кращі перспективи професійної самореалізації – фактори, що «притягують» до агломерацій;

- можливість користуватися базовими послугами, які недоступні або надаються із невідповідним рівнем якості у нинішньому місці проживання – фактори, що «виштовхують» із територій [4].

Міграція, обумовлена першою категорією чинників, сприяє економічному зростанню, забезпечуючи оптимальний розподіл людського капіталу, і відповідно має стимулюватися державною політикою. Водночас переміщення у пошуках базових послуг визнається економічно неефективним, таким, що збільшує агломераційні витрати, а не вигоди. Отже, фактор другої категорії – нерівність у наданні базових послуг – з економічної точки зору є таким, що стримує розвиток і має бути мінімізований.

Існують різні підходи щодо оцінювання територіальних диспропорцій у доступі до послуг. Найбільш традиційним із них є застосування кількісних індикаторів інфраструктури надання відповідних послуг, таких як:

- показники забезпеченості, що розраховуються як кількість закладів та/або персоналу відносно чисельності населення;

- показники охоплення (проникнення): частка населення (або групи населення – наприклад, особи певного віку), що користується послугою, від загальної чисельності населення (його відповідної групи).

Більшість показників доступу до послуг, що застосовуються вітчизняною статистикою, належать до зазначених категорій [5]. Деякі з них

також використовуються і в зарубіжних джерелах: зокрема, у регіональній базі даних ОЕСР індикаторами доступу до послуг охорони здоров'я визначено кількість лікарів та лікарняних ліжок на 1000 населення, а доступ до широко-смугового Інтернету виражено як частку домогосподарств, що мають таке підключення, від загальної кількості домогосподарств регіону [6]. Проте застосування лише кількісних показників такого роду має низку обмежень;

- показники забезпеченості визначають наявність інфраструктури, але не свідчать про фактичний рівень її доступності (цей недолік також стосується і показників охоплення: навіть якщо особа фактично користується послугою, доступ до неї може бути ускладнений через відстань або інші фактори);

- обидві категорії показників не відображають якості надання послуг.

Через це в сучасних зарубіжних дослідженнях, як правило, перевага надається комплексним підходам до вимірювання рівня життя людини, які включають як об'єктивні кількісні та якісні характеристики доступу до послуг, так і оцінювання суб'єктивного добробуту людини, ступеня її задоволення життям [7].

Фактична доступність послуги є багатоаспектним індикатором, що включає не тільки фізичний доступ (здатність дістатися до місця надання послуги або спожити послугу за місцем проживання), але також рівень обізнаності населення щодо послуги, наявність обмежень інституціонального характеру (закони, норми, суспільні цінності) [2, 72]. Фізична доступність може вимірюватися як відстань до місця надання послуги або час, необхідний на подолання зазначеної відстані; натомість, решта аспектів є більш складними для вимірювання, оскільки зазвичай містять суб'єктивну складову і тому мають бути з'ясовані шляхом проведення соціологічних опитувань.

Формування переліку об'єктивних показників якості надання послуг має специфічний характер для кожної галузі; їх не завжди можливо визначити однозначно. Наприклад, якість послуг із підключення до Інтернету може бути виміряна через його швидкість (у Мбіт/с). Оцінювання якості базової освіти зазвичай базується на визначенні рівня знань, здобутих під час навчання, і може проводитися шляхом незалежних випробувань (тестувань або іспитів) [8, 9]. Хоча на результат випробування окремої особи може

впливати значна кількість факторів, окрім якості надання знань, зокрема особисті здібності, саме доступність і якість освіти є чинниками, що мають явний територіальний вимір.

Об'єктивний показник якості медичних послуг має відображати рівень покращення стану здоров'я людини після отримання послуги. Для цього ОЕСР використовує широкий перелік специфічних індикаторів, що розраховуються лише на національному рівні (наприклад, смертність від інсульту на 30-й день після госпіталізації) [6]. Сам по собі стан здоров'я оцінюється за допомогою великої кількості показників, що унеможлиблює розробку єдиного індикатора. Разом із тим одним із найбільш поширених показників якості та доступності послуг з охорони здоров'я є частка осіб, які проінформували про незадоволену медичну потребу, що з'ясовується за результатами вибіркового опитування [10, 11].

Соціологічні дослідження дозволяють виявити суб'єктивний рівень задоволення людських потреб у наданні послуг. Проте цей підхід також має свої обмеження, що насамперед пов'язані із методологією проведення вибіркового опитувань. Адже надійність результатів значною мірою залежить від якості вибірки, тому розгляд диспропорцій на рівнях, нижчих за регіональний, потребуватиме масштабного дослідження із залученням великого обсягу ресурсів (праці, часу тощо).

В Україні оцінювання доступу до послуг з охорони здоров'я на регулярній основі відбувається насамперед за показниками забезпеченості (див. вище) [12]. Оцінювання фізичної доступності здійснюється для сільських територій у рамках суцільних обстежень соціально-економічного становища сільських населених пунктів, які проводяться нерегулярно (останні три обстеження були проведені у 2001, 2005 та 2014 рр.). Згідно з даними останнього обстеження станом на січень 2014 р., із 27016 сільських поселень із жителями 7306 не мали лікувальних закладів та пересувного обслуговування; у них проживає 833,2 тис. осіб, що становить 6,1 % від загальної кількості сільського населення України. У 2902 поселеннях відстань до найближчого лікувального закладу становила від 5 до 10 км, а у 1754 – понад 10 км [13]. Така відстань в умовах низької якості дорожнього покриття та обмеженого транспортного сполучення значно підвищує ризики ненадання вчасної медичної допомоги.

Опитування щодо незадоволених медичних потреб проводиться більш систематично: відповідні звіти щорічно публікуються Держстатом. Дані вибіркового опитування домогосподарств щодо самооцінки рівня доступності окремих видів медичної допомоги не свідчать про значні диспропорції між міською та сільською місцевістю: у 2015 р. частка домогосподарств, у яких хто-небудь із членів за потреби не зміг отримати медичну допомогу, від кількості домогосподарств, у яких хто-небудь із членів потребував медичної допомоги, становила 29,5 % у міських поселеннях і 29 % у сільській місцевості.

Утім, слід відзначити, що для лівової частки (70–90 %) усіх випадків неотримання допомоги причиною була занадто висока вартість ліків або послуг; при цьому в сільських поселеннях значно більшою є питома вага випадків, обумовлених відсутністю медичного спеціаліста потрібного профілю (24,8 % тих, кому необхідно було відвідати лікаря порівняно із 5,9 % у містах; тих, кому необхідно провести медичне обстеження – 9,6 % у селах і 2,1 % у містах тощо). Зазначена відмінність підкреслює низький рівень фізичної доступності медицини у сільських територіях [14].

Для порівняння, у ЄС станом на 2014 р. частка населення, що зазначила незадоволеність медичних потреб, була значно нижчою: 6,7 % у середньому по ЄС, із розмахом від 19,2 % (Латвія) до 0,3 % (Австрія), причому основні причини суттєво варіюють між країнами: наприклад, у Греції та Румунії переважна кількість випадків незадоволених медичних потреб була пов'язана із занадто високою вартістю послуг, а в Естонії – із довгими чергами. Утім, оскільки опитування в ЄС та Україні могли проводитися за різними методологіями, до порівняння їх результатів слід ставитися з обережністю.

Як і у випадку з охороною здоров'я, для жителів сільських територій особливо актуальним є питання фізичної доступності закладів базової освіти. Загалом в Україні станом на початок 2015/2016 навчального року налічувалося 305 783 учнів, які проживали на відстані понад 3 км від навчального закладу та потребували того, щоб їх підвозили; з них для 90 % (273 843 учнів) було організоване підвезення (що на 5 в.п. більше, ніж у 2010/2011 навчальному році).

Якість середньої освіти в Україні може бути визначена на основі середнього рівня результатів

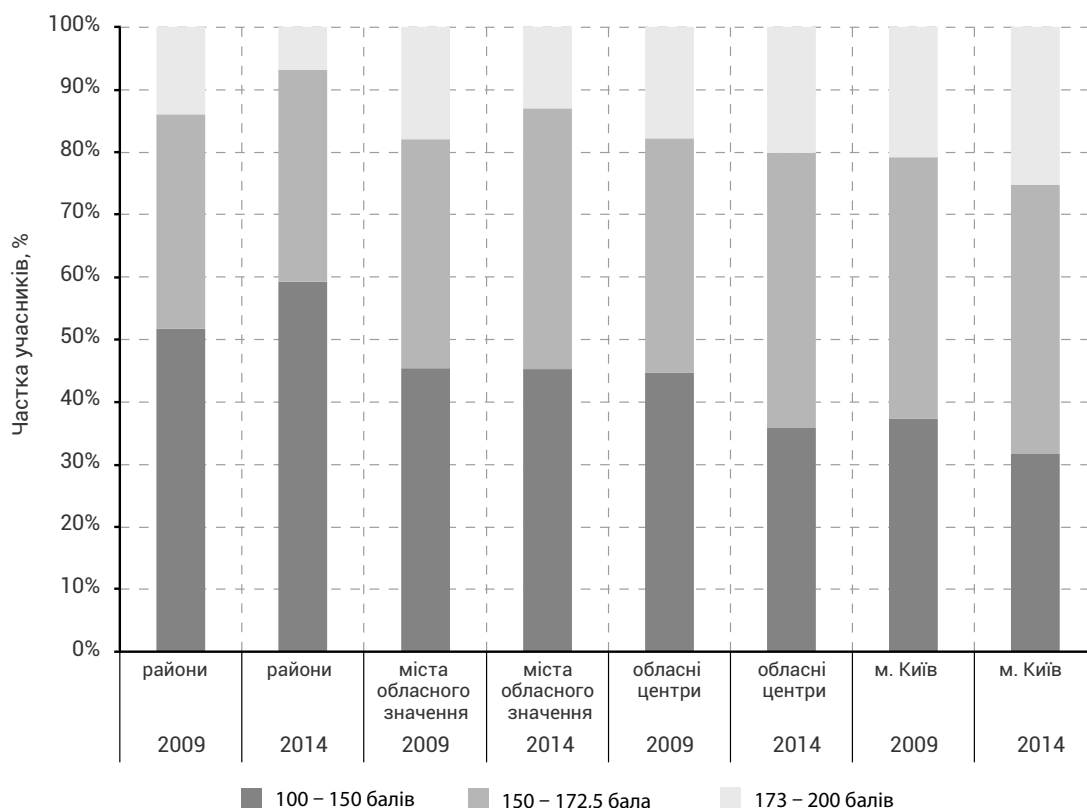
зовнішнього незалежного оцінювання осіб, які виявили бажання вступати до вищих навчальних закладів (далі – ЗНО). У 2014 р. за результатами ЗНО з англійської мови у районах 59 % учасників отримали менше за 150 балів; у містах обласного значення та обласних центрах частка учасників з такими результатами становила відповідно 45 % і 36 %, а у м. Київ – 32 %. Частка учасників, які отримали високі бали (від 173 до 200), у м. Київ є вищою за середні в інших категоріях поселень – 25 %; у обласних центрах та містах обласного значення зазначена питома вага становила відповідно 20 % і 13 %, а у районах – лише 7 %. Такий розрив між різними категоріями адміністративно-територіальних одиниць може свідчити про переважно вищу якість освіти у великих містах. Аналогічні диспропорції спостерігаються і в результатах ЗНО за іншими предметами: частка учасників, які набрали менше 150 балів з математики, у районах – 52 %, у містах обласного значення та обласних центрах – 34 % і 32 % відповідно; майже такі ж пропорції показало тестування з української мови та літератури [15].

Слід відзначити, що порівняно із 2009 роком рівень диспропорцій суттєво зріс. За підсумками ЗНО з англійської мови 2009 р. частки учасників, які набрали менше за 150 балів, становили: 52 % у районах, 45% у містах обласного значення і обласних центрах (рис. 1) [15]. Отже, має місце тенденція щодо зростання нерівності у доступі до якісної освіти.

Фактично, у будь-якій галузі – охороні здоров'я, освіті, культурі, транспорті, зв'язку тощо – наявність певного рівня диспропорцій у доступі до послуг буде неминучою. Так, наприклад, середня відстань до найближчої школи або лікарні у малонаселених сільських територіях буде більшою, ніж у великому місті. Тому з точки зору державної політики насамперед ідеться про визначення та забезпечення мінімальних стандартів доступності та якості базових послуг.

Конституцією України закріплено право на достатній життєвий рівень, доступні послуги з освіти та охорони здоров'я (ст. 48, 49, 53) [16]. Ключовим актом законодавства з питань визначення базових стандартів надання послуг є Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» (далі – Закон), що визначає перелік основних соціальних нормативів у сферах соціальних послуг, житлово-комунального обслуговування, транспортного обслуговування та зв'язку, охорони здоров'я,

Рис. 1. Диспропорції у результатах ЗНО з англійської мови, 2009 та 2014 рр.

забезпечення навчальними закладами, обслуговування закладами культури, обслуговування закладами фізичної культури та спорту, побутового обслуговування, торгівлі та громадського харчування [17]. Відповідно до статті 27 Закону наказом Міністерства праці і соціальної політики від 17 червня 2002 р. № 293 було затверджено Державний класифікатор соціальних стандартів і нормативів, у якому більш детально визначено стандарти і нормативи та їх групи відповідно до категорій, визначених Законом [24]. Проте конкретні державні стандарти на сьогоднішній день розроблено лише за окремими напрямками:

- Державний стандарт початкової загальної освіти [18];
- Державний стандарт початкової загальної освіти для дітей з особливими освітніми потребами [19];
- Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти [20];
- Державні соціальні стандарти у сфері житлово-комунального обслуговування [21].

Крім того, у 2015 р. Кабінет Міністрів України затвердив граничний норматив забезпечення стаціонарними лікарняними ліжками у розра-

хунку на 10 тис. населення – не більше як 60 ліжок [22]. Отже, наразі в Україні не сформовано систему державних стандартів і нормативів доступності та якості базових послуг.

Законодавчо визначені стандарти і нормативи враховуються під час розробки документів стратегічного і програмного характеру з питань покращення доступності та якості публічних послуг; на їхній основі формуються цілі та визначаються програмні індикатори для оцінювання результативності заходів державної політики. Зазначені засоби дозволяють підвищити рівень доступності базових послуг, що можливо охарактеризувати як непрямий вплив сформованої системи державних стандартів.

Водночас в Україні існує механізм прямого впливу державних стандартів і нормативів на стан надання послуг. Адже згідно зі статтею 94 Бюджетного кодексу України саме на підставі державних соціальних стандартів і нормативів розраховується фінансовий норматив бюджетної забезпеченості, що в свою чергу використовується для визначення обсягу міжбюджетних трансфертів, зокрема освітньої та медичної суб-

венцій [23]. Відповідно, наявність зазначених стандартів є необхідною умовою для реального гарантування державою належного рівня якості життя. Таким чином, одним із ключових кроків у забезпеченні рівного доступу населення до базових послуг наразі є створення цілісної системи державних стандартів і нормативів, що визначатимуть не лише обсяги забезпечення відповідною інфраструктурою, а й також фактичну доступність та якість надання послуг.

Разом із тим необхідно також створити умови для підвищення спроможності територіальних громад до надання послуг прийнятної якості через застосування різних типів та форм децентралізації у поєднанні зі структурними та кооперативними механізмами територіальної інтеграції (об'єднання та співробітництво територіальних громад). Так, згідно з даними моніторингу фінансової спроможності об'єднаних територіальних громад, проведеного у 2016 р. Мінрегіоном України, у місцевих бюджетах об'єднаних територіальних громад на 2016 рік видатки на утримання одного учня в загальноосвітньому закладі становлять від 8,6 тис. грн до 22,7 тис. грн (відповідний фінансовий норматив бюджетної забезпеченості на одного учня становить від 8,6 тис. грн до 16,5 тис. грн) [25]. Тобто об'єднані громади, як правило, є більш спроможними до самостійної підтримки необхідного рівня доступності та

якості публічних послуг. Крім того, перелічені механізми дозволяють також підвищити ефективність надання публічних послуг за рахунок ефекту масштабу через зростання кількості споживачів, охоплених відповідною установою.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Підсумовуючи, можемо відзначити наявність в Україні суттєвих територіальних диспропорцій у доступі до послуг та їх якості. Особливо вразливими до нерівності такого роду є малонаселені та/або віддалені сільські поселення, де соціальна інфраструктура занепадає. Утім, забезпечення рівності у доступі до послуг є неможливим без визначення мінімальних стандартів для відповідних сфер діяльності. В Україні система таких стандартів наразі є фрагментованою і представлена лише окремими нормативно-правовими актами.

Одним із ключових завдань у цих умовах є створення цілісної системи державних стандартів і нормативів, заснованої на сучасних підходах до визначення доступності та якості послуг. За цим напрямом доцільно проводити подальші дослідження. Слід також звернути увагу на проблеми підвищення спроможності територіальних громад у рамках децентралізації, застосування механізмів об'єднання та співробітництва громад з метою забезпечення економії на масштабі при наданні послуг.

Список використаних джерел

1. *Stiglitz J.* Report of the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress [Електронний ресурс] / Stiglitz J., Sen A., Fitoussi J.-P. – 2009. – Режим доступу : <http://www.stiglitz-sen-fitoussi.fr/en/index.htm>
2. *How's Life in Your Region? Measuring Regional and Local Well-being for Policy Making.* – OECD Publishing, 2014. – 170 p.
3. *Investing in Europe's future. Fifth report on economic, social and territorial cohesion. Report from the Commission.* – Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2010. – 298 p.
4. *Reshaping Economic Geography. World Development Report. The World Bank* [Електронний ресурс]. – 2009. – Режим доступу : http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/IW3P/IB/2008/12/03/000333038_20081203234958Rendered/PDF/437380REVISED01BLIC1097808213760720.pdf
5. *Офіційний сайт Державної служби статистики України* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
6. *OECD Statistics* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://stats.oecd.org/>
7. *Renda, A.* Assessing the Costs and Benefits of Regulation. Study for the European Commission. Final Report [Електронний ресурс] / Renda A., Schrefler L., Luchetta G., Zavatta R. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/smart-regulation/impact/commission_guidelines/docs/131210_cba_study_sg_final.pdf
8. *Measuring Educational Quality by Means of Indicators* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.springer.com/cda/content/document/cda_downloaddocument/9789400709256-c2.pdf?SGWID=0-0-45-1132975-p174098969
9. *Accessibility to Services in Regions and Cities: Measures and Policies. Note for the WPTI Workshop, 18 June 2013* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.oecd.org/gov/regional-policy/Workshop%20notes.pdf>
10. *Brezzi, M.* Regional Disparities In Access To Health Care: A Multilevel Analysis In Selected OECD Countries / M. Brezzi, P. Luongo. – OECD Publishing, 2016. – 21 p.
11. *Official Eurostat database* [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

12. *Заклади охорони здоров'я та захворюваність населення України у 2014 році*. Статистичний бюллетень. – К. : Державна служба статистики, 2015. – 801 с.
13. *Соціально-економічне становище сільських населених пунктів України*. – Державна служба статистики України. 2014, – К. : ТОВ Видавництво «Консультант». – 186 с.
14. *Самооцінка населенням стану здоров'я та рівня доступності окремих видів медичної допомоги у 2015 році*. Статистичний збірник. – К. : Державна служба статистики, 2016. – 149 с.
15. *Український Центр оцінювання якості освіти*. Офіційний веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://testportal.gov.ua/>
16. *Конституція України* (прийнята на 5-й сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р.). – К., 1996. – 119 с.
17. *Закон України “Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії”* від 05.10.2000 № 2017-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2017-14>
18. *Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти”* від 20.04.2011 № 462 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/462-2011-%D0%BF>
19. *Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти для дітей з особливими освітніми потребами”* від 21.08.2013 № 607 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/462-2011-%D0%BF>
20. *Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти”* від 23.11.2011 № 1392 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF>
21. *Постанова Кабінету Міністрів України “Про встановлення державних соціальних стандартів у сфері житлово-комунального обслуговування”* від 06.08.2014 № 409 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/409-2014-%D0%BF>
22. *Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження нормативу забезпечення стаціонарними ліжкарними ліжками у розрахунку на 10 тис. населення”* від 25.11.2015 № 1024 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1024-2015-%D0%BF>
23. *Бюджетний кодекс України* від 08.07.2010 № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
24. *Наказ Міністерства праці та соціальної політики України “Державний класифікатор соціальних стандартів і нормативів”* від 17 червня 2002 р. № 293 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FIN5210.html
25. *Фінансова децентралізація в дії: Мінрегіон оприлюднив моніторинг бюджетів 159 об'єднаних громад* [Електронний ресурс] // Децентралізація влади. Режим доступу : <http://decentralization.gov.ua/news/item/id/2473>

References

1. *Stiglitz, J., Sen, A., Fitoussi, J.-P.* (2009). Report of the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress. Retrieved from <http://www.stiglitz-sen-fitoussi.fr/en/index.htm> [in English].
2. *How 's Life in Your Region? Measuring Regional and Local Well-being for Policy Making.* (2014). OECD Publishing. [in English].
3. *Investing in Europe's future. Fifth report on economic, social and territorial cohesion.* Report from the Commission. (2010). Luxembourg: Publications Office of the European Union [in English].
4. *The World Bank.* (2009). Reshaping Economic Geography. World Development Report.. Retrieved from <http://documents.worldbank.org/curated/en/730971468139804495/pdf/437380REVISED01BLIC1097808213760720.pdf> [in English].
5. *Ofitsiynyuy sayt Derzhavnoyi sluzhby statystyky Ukrainy* [Official site of State Statistics Service of Ukraine]. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
6. *OECD Statistics.* Retrieved from <http://stats.oecd.org/> [in English].
7. *Renda, A., Schrefler, L., Luchetta, G., Zavatta, R.* Assessing the Costs and Benefits of Regulation. Study for the European Commission. Final Report. Retrieved from http://ec.europa.eu/smart-regulation/impact/commission_guidelines/docs/131210_cba_study_sg_final.pdf [in English].
8. *Measuring Educational Quality by Means of Indicators.* Retrieved from http://www.springer.com/cda/content/document/cda_downloadaddocument/9789400709256-c2.pdf?SGWID=0-0-45-1132975-p174098969 [in English].
9. *Accessibility to Services in Regions and Cities: Measures and Policies.* Note for the WPTI Workshop (18 June 2013). Retrieved from <https://www.oecd.org/gov/regional-policy/Workshop%20notes.pdf> [in English].
10. *Brezzi, M., Luongo, P.* (2016). Regional Disparities In Access To Health Care: A Multilevel Analysis In Selected OECD Countries. OECD Publishing [in English].
11. *Official Eurostat Database.* Retrieved from <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database> [in English].

12. *Zaklady okhorony zdorovia ta zakhvoriuvanist naseleння Ukrainy u 2014 rotsi* [Health care establishments and population morbidity of Ukraine in 2014]. (2015). Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky [in Ukrainian].
13. *Sotsialno-ekonomichne stanovysche silskykh naselenykh punktiv Ukrainy* [Social and economic condition of rural settlements in Ukraine]. (2014). Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Kyiv: TOV Vydavnytstvo « Konsultant» [in Ukrainian].
14. *Samootsinka naseleнням stanu zdorovia ta rivnia dostupnosti okremykh vydiv medychnoi dopomohy u 2015 rotsi* [Self-evaluation of population health conditions and accessibility of certain types of health aid in 2015]. (2016). Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky [in Ukrainian].
15. *Ukrainskyj Tsentrs otsiniuvannia yakosti osvity* [Ukrainian Centre of Education Quality Evaluation]. Retrieved from <http://testportal.gov.ua/> [in Ukrainian].
16. *Konstytutsia Ukrainy* (pryiniata na 5-j sesii Verkhovnoi Rady Ukrainy 28 cherv. 1996 r.) [Constitution of Ukraine The Constitution of Ukraine (adopted at the 5th session of the Verkhovna Rada of Ukraine on 28 Jun. 1996). (1996). – Kyiv [in Ukrainian].
17. *Zakon Ukrainy “Pro derzhavni sotsialni standarty ta derzhavni sotsial’ni harantii” vid 05.10.2000 № 2017-III* [Law of Ukraine “On state social standards and state social guarantees on 05.10.2000 № 2017-III]. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2017-14> [in Ukrainian].
18. *Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy “Pro zatverdzhennia Derzhavnoho standartu pochatkovoї zahalnoi osvity” vid 20.04.2011 № 462* [Decree of Cabinet of Ministers of Ukraine “On approval of the State standard of primary education” on 20.04.2011 № 462]. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/462-2011-%D0%BF> [in Ukrainian].
19. *Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy “Pro zatverdzhennia Derzhavnoho standartu pochatkovoї zahal’noi osvity dlia ditej z osoblyvymy osvitnimy potrebamy” vid 21.08.2013 № 607* [Decree of Cabinet of Ministers of Ukraine “On approval of the State standard of primary education for children with special educational needs” on 21.08.2013 № 607]. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/462-2011-%D0%BF> [in Ukrainian].
20. *Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy “Pro zatverdzhennia Derzhavnoho standartu bazovoї povnoi zahal’noi sereďn’oi osvity” vid 23.11.2011 № 1392* [Decree of Cabinet of Ministers of Ukraine “On approval of the State Standard of complete secondary education” on 23.11.2011 № 1392]. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF> [in Ukrainian].
21. *Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy “Pro vstanovlennia derzhavnykh sotsial’nykh standartiv u sferi zhytlovo-komunal’noho obsluhovuvannia” vid 06.08.2014 № 409* [Decree of Cabinet of Ministers of Ukraine “On the establishment of social standards in the sphere of housing and communal services” on 06.08.2014 № 409]. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/409-2014-%D0%BF> [in Ukrainian].
22. *Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy “Pro zatverdzhennia normatyvu zabezpechennia statsionarnymy likarnianymy lizhkamy u rozrakhunku na 10 tys. naseleння” vid 25.11.2015 № 1024* [Decree of Cabinet of Ministers of Ukraine “On approval of provision of inpatient hospital beds per 10 thousand of population” on 25.11.2015 № 1024]. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1024-2015-%D0%BF> [in Ukrainian].
23. *Biudzhetnyj kodeks Ukrainy vid 08.07.2010 № 2456-VI* [Budget Code of Ukraine on 08.07.2010 № 2456-VI]. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> [in Ukrainian].
24. *Nakaz Ministerstva pratsi ta sotsialnoi polityky Ukrainy “Derzhavnyj klasyfikator sotsialnykh standartiv i normatyviv” vid 17 chervnia 2002 r. № 293* [Order of Ministry of Labour and Social Policy of Ukraine “State classifier of social standards and norms” on June 17, 2002 № 293]. Retrieved from http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FIN5210.html [in Ukrainian].
25. *Finansova detsentralizatsiia v dii: Minrehion oprylyudnyv monitorynh biudzhetiv 159 ob’iednanykh hromad* [Fiscal decentralization in action: Minrehion published the budget monitoring for 159 consolidated communities]. Retrieved from <http://decentralization.gov.ua/news/item/id/2473> [in Ukrainian].